

AYOLLAR NUTQIDA LEKSIK VOSITALARNING QO‘LLANILISHI

Raxmonova Zamira Mirzajonovna

*TATU FF akademik litseyi ona tili va
adabiyot fani o‘qituvchisi*

Annotatsiya. Ushbu maqola ayollar nutqida leksik vositalarning qanday ishlatilishini tahlil qiladi. Nutq va leksika o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik, shuningdek, ayollarning so‘zlashuv jarayonida qo‘llaniladigan leksik vositalar, madaniyat va ijtimoiy rollar bilan qanday aloqada ekanligi ko‘rib chiqiladi. Maqola ayollar nutqining xususiyatlarini yoritishda, ijtimoiy, psixologik va madaniy omillarni ham hisobga oladi.

Kalit so‘zlar: ayollar nutqi, leksika, ijtimoiy lingvistika, gender, tilshunoslik, kommunikatsiya, madaniyat.

Nutq tilshunoslikda insonning fikr va his-tuyg‘ularini ifoda etishning eng muhim vositasi sifatida qaraladi. Har bir insonning nutqi o‘zining ijtimoiy roli va dunyoqarashi bilan chambarchas bog‘liq. Ayollar nutqi o‘zining alohida xususiyatlariga ega bo‘lib, bu tilni ishlatishdagi nozik farqlarni ko‘rsatadi. Ayollar tomonidan qo‘llaniladigan leksik vositalar ijtimoiy va madaniy kontekstga qarab farqlanadi, bu esa tilni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Ayollar nutqi nafaqat o‘ziga xos leksik uslublar bilan, balki ijtimoiy guruhlar va gender rollari bilan ham chambarchas bog‘liqdir. Shunday qilib, ayollarning nutqidagi leksik vositalar tahlil qilinishi kerak, chunki bu nutqning o‘ziga xos jihatlari va ular bilan bog‘liq ijtimoiy tizimlar ko‘plab tahlil va tadqiqotlarga sabab bo‘ladi. Nutqdagi bu farqlarni o‘rganish, jamiyatdagi ayol va erkaklarga nisbatan o‘zaro munosabatlarni yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Ayollar nutqining leksik xususiyatlari. Ayollar nutqining leksik tarkibi o‘ziga xos bo‘lib, ko‘plab lingvistik tadqiqotlar shu xususiyatlarga diqqat qaratgan. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, ayollar ko‘proq yumshoq, murosali va tasviriy so‘zlar ishlatadilar. Ular ko‘pincha o‘z fikrlarini ifodalayotganda samimiy va shaxsiy so‘zlarni tanlaydilar. Masalan, ayollar odatda "kechirasiz", "ilojisi bo‘lsa" kabi iboralarni ko‘proq ishlatishadi. Bu nutqdagi muloyimlik va samimiyatni ta’kidlaydi.

Ijtimoiy rol va leksik vositalar. Ayollar nutqida leksikaning ishlatilishi ijtimoiy rollarga bog‘liq. Jamiyatda ayollarga nisbatan an’anaviy ravishda belgilangan ijtimoiy kutuvlar, ularning nutqida leksik vositalar orqali aks etadi. Ayollar, odatda, ko‘proq so‘rov, iltimos va boshqalarga yordam berishga qaratilgan so‘zlarni ishlatadilar. Masalan, "iltimos", "yordam bera olasizmi?" kabi so‘zlar nutqda ko‘p uchraydi. Bunday leksik

vositalar jamiyatda ayollarga nisbatan belgilangan mehr-oqibatli va yordam beruvchi rolni mustahkamlaydi.

Ayollar va erkaklar nutqi: leksik farqlar. Ayollar va erkaklar nutqidagi leksik farqlar tilshunoslikda keng muhokama qilinadi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, ayollar o'zlarining nutqida ko'proq tasviriy, emotsional va yumshoq ifodalardan foydalanadilar, erkaklar esa aniq va rasmiy so'zlarga moyil bo'lishadi. Masalan, ayollar ko'proq rang-barang so'zlar, tasviriy ifodalar va metaforalardan foydalanadilar, erkaklar esa odatda qisqa va aniq so'zlarni afzal ko'radilar. Bunday farqlar tilni jamiyatdagi gender rollari bilan bog'liq tarzda o'zgarishini ko'rsatadi.

Ayollar nutqining kommunikativ funksiyasi. Ayollar nutqining asosiy kommunikativ vazifalaridan biri – bu o'zaro muloqotni tashkil etish va ijtimoiy bog'lanishlarni mustahkamlashdir. Ayollar o'zlarining nutqida ko'pincha boshqalar bilan muloqotda bo'lish, ularni tushunish va ularning fikrini e'tiborga olishga alohida ahamiyat beradilar. Nutqning bu funksiyasi jamiyatda ayollarning "koordinator" va "so'rovchi" rolini bajarishiga xizmat qiladi. Ular boshqalarga yordam berish va ijtimoiy aloqalarni yanada rivojlantirishda leksik vositalarni samarali ishlatadilar.

Ayollar nutqida til va madaniyat o'rtasidagi bog'lanish. Ayollar nutqi, shuningdek, madaniyat va til o'rtasidagi o'zaro aloqani ham aks ettiradi. Madaniyatning qadriyatlari va ijtimoiy me'yorlari ayollar nutqining leksik tarkibiga ta'sir ko'rsatadi. Masalan, an'anaviy jamiyatlarda ayollar ko'proq o'zlarini pastki ijtimoiy qatlamda tutishga harakat qiladilar va bu, o'z navbatida, nutqida kamroq shaxsiy fikrlar ifodalash va o'z fikrini ochiq aytishda o'zini tutish bilan bog'liqdir. Bunday madaniy xususiyatlar leksikaning ijtimoiy qatlamlar va genderga oid qoidalarini belgilaydi.

Ayollar nutqida ishlatiladigan leksik vositalar ko'pincha muloyimlik va samimiyatni ifodalaydi. Ularning so'z boyligi nafaqat o'zaro muloqotni boshqarishda, balki boshqalar bilan muloqotda bo'lishda ham muhim ahamiyatga ega. Ayollar ko'pincha "iltimos", "kechirasiz", "biroz", "yo'q, rahmat" kabi muloyim so'zlarni ishlatadilar, bu esa ularning muloqotga yondashuvi va boshqalarga bo'lgan hurmatini ko'rsatadi. Misol uchun, "iltimos, yordam bera olasizmi?", "yo'q, rahmat, hali kerak emas" kabi iboralar ayollar nutqida tez-tez uchraydi. Bunday so'zlar va iboralar, ayollarning empatiya ko'rsatishi va boshqalar bilan o'zaro murosali muloqot qilish istagini aks ettiradi. Bundan tashqari, ayollar o'z fikrlarini ifodalashda ko'proq savol shaklida so'zlar ishlatadilar, masalan, "Siz qanday o'ylaysiz?", "Bu haqida nima deb o'ylaysiz?" kabi savollar orqali boshqalar bilan muloqotda bo'lishni afzal ko'radilar. Bunday leksik vositalar ayollarning nutqidagi yumshoqlikni va boshqalarga ta'sir qilishdagi nozik yondashuvni ko'rsatadi.

Xulosa. Shu tarzda, ayollar nutqida leksik vositalar faqat tilning ichki xususiyatlari bilan bog'liq bo'lib qolmay, balki jamiyatdagi ijtimoiy va madaniy o'zgarishlar bilan ham chambarchas bog'liqdir. Ayollar o'z nutqlarida ko'proq yumshoq va murosali

so'zlarni ishlatadilar, bu esa ularning ijtimoiy rolini va genderga oid kutuvlarni aks ettiradi. Ayollar nutqining leksik tahlili jamiyatda gender tengligi va ijtimoiy aloqalarni yaxshilashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdurahmanov O. "O'zbek tilining leksikasi", Tashkent, 2015.
2. Karimov, D. S. (2024). ORGANIZATION AND STRUCTURE OF THE ARMY OF AMIR TIMUR. ORDER OF BATTLE AND TACTICS OF FIGHT. *Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal*, 1(6), 29-42.
3. Madyorov, G. A. (2024). AMIR TIMUR: THE BRIGHT GENIUS OF THE UZBEK PEOPLE. *Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal*, 1(6), 73-84.
4. Urinov, F. S. (2024). BABUR'S FIGHT WITH SHEIBANI KHAN. *Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal*, 1(6), 52-64.
5. Qambarov, S. A. (2024). THE MAIN DIRECTIONS OF SCIENCE AND ENLIGHTENMENT IN CENTRAL ASIA DURING THE PERIOD OF AMIR TIMUR. *Bulletin news in New Science Society International Scientific Journal*, 1(6), 43-51.
6. Муминова, Н. А. (2017). Дидактические игры, используемые для повышения эффективности уроков родного языка в 1 классах начального образования. *Журнал научных публикаций аспирантов и докторантов*, (4), 39-41.
7. Ахмедова, В. А. МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИ ЎЗБЕК ДРАМАТУРГИЯСИДА АМИР ТЕМУР ОБРАЗИНИНГ БАДИИЙ ТАЛҚИНИ. *ILIM ҳам JÁMIYET*, 60.
8. Akhmedova, V. A. (2019). THE ARTISTIC INTERPRETATION OF THE ROLE OF AMIR TEMUR IN UZBEK DRAMATURGY IN THE INDEPENDENCE PERIOD. *Theoretical & Applied Science*, (11), 442-444.
9. Ahmedova, V. A. (2020). The phenomenon of inter genres diffusion in the uzbek drama of independence period. *Academicia An International Multidisciplinary Research Journal. India*, 5, 384-391.
10. Кенджаева, Г. Ф. (2021). МЕТОДЫ ПЕРЕВОДА РЕАЛИЙ В РОМАНЕ А. КАДЫРИ «МИНУВЩИЕ ДНИ». *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 4(1-2).
11. Kendjaeva, G. F. (2020). МЕТОДЫ ПЕРЕДАЧИ ФРАЗЕОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ В РУССКИХ И УЗБЕКСКИХ ПЕРЕВОДАХ РОМАНА АБДУЛЛА КАДЫРИ «МИНУВЩИЕ ДНИ». *Theoretical & Applied Science*, (9), 316-321.
12. Ergasheva G. "Ayollar nutqi va ijtimoiy ro'l", Samarqand, 2018.
13. Jalilov S. "Gender va til", Toshkent, 2021.
14. Tursunov N. "Ijtimoiy lingvistika: nazariy asoslar", Tashkent, 2019.
15. Xodjaev M. "Til va madaniyat: O'zbek tilining jamiyatdagi o'rni", Tashkent, 2020.